

Betreft: Uitnodiging voor de bijeenkomst van de Vakgroep Heemtuinbeheer

Beuningen, 9 oktober 1998

Beste

Hierbij nodigen we je uit voor de bijeenkomst van de Vakgroep Heemtuinbeheer op **23 oktober a.s. in Amstelveen**. Wij blijven het jaarthema "Successie" volgen en zullen in Amstelveen in heempark "De Braak", het Jac. P. Thijsse-park en de kwekerij allerlei vormen van successie in (oudere) heemparken bekijken en bespreken.

Bij deze bijeenkomst zijn alle leden van de Vakgroep Heemtuinbeheer van harte welkom.

Ben je nog geen lid, maar voel je er wel voor lid te worden, maak dan f 25,- over op giro 6727614 t.n.v. Stichting Oase in Beuningen o.v.v. "Lidmaatschap Vakgroep Heemtuinbeheer" en kruis het betreffende vakje op de terugzendstrook aan. Je ontvangt dan van ons ook in de toekomst uitnodigingen voor excursies en andere bijeenkomsten.

Niet-leden kunnen alleen deelnemen als er plaatsen over zijn.

Programma:

We zullen de dag beginnen om **10.30 uur** in het Voorlichtingscentrum voor Natuur en Milieu op de Parkstraat 20 in Amstelveen (bereikbaarheid z.o.z.).

Na de koffie/thee bekijken we in de heemparken de Braak en het Thijssepark verschillende door Hein Koningen speciaal voor dit thema uitgezochte begroeiingen - grasland, rietland, water, heide / hoogveen, maar we beginnen in de kwekerij, waar we met name aandacht zullen besteden aan de interessante biotoopschalen (successie in en op de kleinste schaal).

In de Braak en het Thijssepark zullen we op veel plekken goed kunnen zien hoe de natuurlijke successie reageert op menselijke ingrepen (verschillende vormen van beheer, gericht op schoonheid); er is in de loop van de jaren een boeiend samenspel ontstaan tussen natuur en cultuur, waarover Hein Koningen ons 'alles' kan vertellen.

Alle te bezoeken plekken liggen op loopafstand van elkaar én van het Voorlichtingscentrum voor Natuur en Milieu. Tussen de middag kunnen we in dit Voorlichtingscentrum terecht voor het nuttigen van de meegebrachte lunch.

Er zijn aan deze excursiedag verder geen kosten verbonden. Om 16.00 uur willen we de dag afsluiten.

Met vriendelijke groeten en tot ziens, Marianne van Lier en Willy Leufgen.

(Heb je nog vragen, bel ons gerust: 024-6771974.)

S.v.p. onderstaande strook zo spoedig mogelijk, maar in elk geval vóór 20 oktober terugzenden naar Stichting Oase, Kloosterstraat 5a, 6641 KW Beuningen, tel./fax 024-6771974
--

Naam:.....

Adres:.....

Postcode/plaats:..... Tel:.....

Ik wens deel te nemen aan de bijeenkomst van de Vakgroep Heemtuinbeheer, 3 oktober a.s.

Ik ben lid van de Vakgroep Heemtuinbeheer.

Ik ben nog geen lid van de Vakgroep Heemtuinbeheer, maar wil dit wel graag worden. Ik maak f 25,- over op giro 6727614 t.n.v. Stichting Oase in Beuningen

Ik ben geen lid van de Vakgroep Heemtuinbeheer, maar zou wel graag - als er nog plaats is - aan deze excursiedag deel willen nemen.

Meerjarige kruidachtige gewassen in een veelzijdig scala in het Amstelveense openbaar groen

---

In Amstelveen -een middelgrote plaats even ten zuiden van Amsterdam- worden kruidachtige gewassen, zogenaamde vaste of overblijvende planten, al ruim 50 jaar vrijelijk toegepast in de gemeentelijke parken en plantsoenen. Het zijn grotendeels heemplanten, wilde Nederlandse soorten. Maar ook kultuurgewassen worden incidenteel als zodanig gebruikt. Als onderbegroeiing, langs randen en zomen, op open, zonnige plekken, langs vijvers en waterlopen. In vele combinaties en begroeiingsvormen, in wel haast oneindige wisseling en situaties.

Aanleiding voor het gebruik

In het Amstelveense openbaar groen worden vanaf het eind der dertiger jaren inheemse planten toegepast. In die tijd moesten parken worden aangelegd op de drassige en relatief voedselarme veengronden -de min of meer oorspronkelijke bodemsituatie-, hetgeen door de toenmalige gemeentelijke plantsoenendienst niet werd gezien als een beperking maar veeleer als een uitdaging. Men moest daarbij omzien naar andere gewassen en maakte daarbij gebruik van een grote verscheidenheid aan plantesoorten die tot dan toe zelden of niet waren toegepast, zeker niet op dergelijk grote schaal, in de openbare groenaanleg. Hun speciale charme en hoge esthetische kwaliteiten lagen hieraan mede ten grondslag.

In ons land werden openbare parken -en ook heemparken- aanvankelijk ontworpen en aangelegd door traditioneel werkende tuinarchitecten en hoofden van gemeentelijke beplantingen, plantsoendiensten. Zij werkten met hun veelzijdige bekwaamheid in de (historische) traditie, de traditie waarbinnen het hofkundig-ambachtelijk vakmanschap zulk een grote rol speelt.

In deze traditie vloeien zowel de richting van de ons bekende Gartenschönheit als ook de op de natuur gerichte beweging geïnspireerd door de grote Jac. P. Thijsse samen. Belangrijke inspiratiebron daarbij was het werk van Willy Lange.

Van deze traditie is ook 'het gevoel voor het natuurlijke', het wat wij tegenwoordig oecologisch denken noemen, onderdeel. Het bewust zijn dat natuurlijke principes en wetmatigheden, processen en patronen de gang der dingen in een groenaanleg grotendeels bepalen naast de invloed van de mens, in de vorm van meer of minder onderhoud plegen, ingrijpen, sturen.

Geïntegreerd groen

In de veelzijdige Amstelveense praktijk zijn tuinarchitectonische en oecologische aspecten verweven tot één geïntegreerd geheel. Het doel is nog

altijd het verwezenlijken van inhoudelijk hoogwaardig, aantrekkelijk en kunstzinnig openbaar groen met een sterk natuurlijke uitstraling. In Amstelveen is het uitgangspunt dat heemparken als ruimtelijke groenaanleg door de mens ook als zodanig worden beheerd en onderhouden, het wil zeggen geheel gekontroleerd (voor zover dat mogelijk is). Voor het verkrijgen en in stand houden van aantrekkelijke, hoogwaardige resultaten is menselijke bemoeiing een voorwaarde, in vele gradaties en nuances. We spreken daarbij van streefbeelden en gewenste situaties.

Binnen dit praktische scala spelen de kruidachtige, meerjarige gewassen een belangrijke rol. Aanvankelijk alleen in de heemparken toegepast, werden zij als spoedig een geïntegreerd onderdeel van het groen in de woonwijken, in plantsoenen en parkstroken, in bosjes en houtbeplantingen, langs vijvers en waterlopen, langs wegen, in bloemrijke graslanden.

Verwerkt in aantrekkelijke begroeiingsvormen van fijn gedetailleerde structuur en intensief onderhoud tot grootschaliger en grover gestructureerde vegetaties met extensief onderhoud.

Vele mogelijkheden en verschijningsvormen

Open, zonnige plekken bieden ons vele mogelijkheden met overblijvende kruidachtigen. Zeer fijne, subtiele combinaties van deels bodembedekkende, deels opgaand groeiende soorten zorgen voor een perfect bodemkleed waartegen solitaires als varens, kleine bremmen of wilde rozen uitkomen.

Een combinatie van de vroeg bloeiende *Lychnis flos-cuculi* met lage kruipers als *Thymus*, *Sedum*, *Dianthus*, *Veronica* -waarin *Pulsatilla vulgaris* of *Dactylorhiza praetermissa* als bijzondere elementen- maar ook die van *Dianthus deltoides*, *Hypericum pulchrum* met *Arnica montana* en *Gentiana cruciata* zijn hiervan voorbeelden. *Ajuga reptans* als donkergroen vloerkleed waartegen zijn eigen blauwe kaarsen prachtig afsteken ook, of *Lysimachia nummularia* waarboven de blauwe knoopjes van *Succisa pratensis* talrijk zijn en aan een zwerm insecten doen denken.

Zo kunnen op effect gerichte begroeiingen bestaan uit soorten met opvallende bloemkleur en rijke bloei -*Salvia verticillata* en *Helianthemum nummularium* of *Origanum vulgare* met solitaire *Verbascum nigrum* zijn met de eerder genoemde 'fijnere' combinaties hiervan voorbeelden- maar even goed uit combinaties van soorten met fraaie habitus, bladvorm en kleurtint, met soorten wier esthetische kracht ligt in tot 'dragende massa' ineenvloeiende groenkleden zoals *Oxalis acetosella* waarin *Phyteuma nigrum*, *Arum maculatum* en *Blechnum spicant* of idem *Chrysosplenium spec.* met *Primula elatior* en *Cardamine amara* en *pratensis*.

Hun onderhoud varieert van zeer intensief bij open begroeiingen met 'fijne'

soorten tot minder intensief voor meer sluitende begroeiingsvormen.

Andere soorten hebben hun eigen plek van de lichtere bosrand tot onder het donkere hout. Het lichtdoorlatende kronendak van een berkenbosje, gétut door de fragiele, witte stammetjes maakt met het sprankelende kleed van *Chelidonium majus* een bijzondere combinatie.

Waar 's zomers de schaduw heerst wordt in mei het witte kleed van *Asperula odorata* vervolmaakt door het tere voorjaars-groen van *Athyrium filix-femina*. Langs een bospad reikt *Aconitum lycoctonum* -als soort alleen, en masse- de wandelaar haar lichtgele, fijne bloemen aan in een natuurlijke gulheid die ons verbaast. O heerlijke rijkheid !

Onder het hout, waar in het voorjaar volop levenskansen zijn en dus massale bloei van *Pulmonaria*, *Primula* of *Viola riviniana* en *reichenbachiana*, is in de zomer de sfeer stemmig en sober: hier moeten we het hebben van soorten met sterke bladvormen, van verschillen in groentinten en habitus. Daarvoor zijn combinaties van varens zeer geschikt, *Blechnum*, *Dryopteris spec.* met *Convallaria majalis*, *Sanicula europaea*, *Maianthemum bifolium*, *Lamium maculatum*.

Schaduwplekken zijn bij uitstek de plekken waar het geheel eigene van doorvallend licht met kleur- en groentinten, bladvormen en habituscontouren een geraffineerd spel kan spelen van verstilling en ingetogenheid dat parkbezoekers waarderen en telkens weer opzoeken. Om van daaruit juist extra de blijdschap van de zonbeschenen, lichte open ruimte in te gaan.

Randen en zomen van bos en water hebben hun eigen mogelijkheden voor vaste planten. Verschillende groeiplaatsfactoren waarmee we kunnen werken, ontmoeten elkaar juist daar: licht en schaduw, nat en droog, koel en warm. Het zijn de plaatsen van telkens weer anders invallend licht en tegenlicht, steeds wisselend in kracht en werking.

Petasites hybridus is er zeer geschikt voor grootschalige situaties met een krachtige gestalte, hij verenigt een bloemrijk voorjaarseffekt met een lang zomereffekt van grote decoratieve waarde.

Doronicum willdenowii of *plantagineum* daarentegen is korte tijd zeer kleurrijk om in de zomer onvindbaar te zijn, daarmee ruimte gevend aan andere soorten, zoals *Campanula*.

Oevers en vijverranden zijn bij uitstek de plekken voor soorten van vochtige en natte bodems. Vele moeras- en oeverplanten behoren tot de mooiste en bloemrijkste van onze wilde flora: *Filipendula ulmaria*, *Lythrum salicaria* -als combinaties bijzonder fraai-, *Valeriana officinalis*, *Iris pseudacorus*, *Euphorbia palustris*, *Osmunda regalis*, *Senecio paludosus* en *fluviatilis*. Toegepast in vele onderlinge combinaties of op soort, er zijn vele mogelijkheden.

Inheemse én kultuurgewassen: mengvormen goed mogelijk

Op bepaalde plaatsen is ook een combinatie van een inheems plantenkleed met een cultureel sortiment toegepast. Traditionele parken en plantsoenen, aangelegd met kultuurgewassen, lenen zich op veel plekken hiervoor goed. Hun sfeer kan naadloos aansluiten bij bepaalde soorten uit het inheemse sortiment.

Enkele voorbeelden uit de praktijk:

Lamium galeobdolon 'Florentinum' met Campanula trachelium en/of Doronicum plantagineum, Onoclea sensibilis op een kleed van Adoxa moschatellina, Matteuccia struthiopteris met Convallaria majalis of Scilla non-scripta.

Zo laten Primula sp., Vinca, Polygonum bistorta, Polygonatum multiflorum, Pulmonaria spec., Geum rivale, Asperula odorata en Galium sylvaticum, varens als Blechnum, Polypodium vulgare, Dryopteris spec., en vele andere soorten zich moeiteloos combineren met kultuurgewassen. Als ook bijzonder geschikt -met een geheel eigen sfeer- noem ik hiervoor speciaal nog de stinzenplanten (Burgflora).

Belangrijke aspecten bij ontwerp en aⁿleg, onderhoud en beheer

Naast de bekende traditionele werkwijzen van de reguliere hovenier, vereist het onderhoud van heembegroeiingen een geheel eigen benadering. Van doorslaggevend belang voor succesvol werken blijken alert en nauwlettend volgen van natuurlijke ontwikkelingen met nu eens meer dan weer minder ruimte geven hiervoor, subtiel ingrijpen, waarbij veldervaring en oecologische kennis belangrijke aspecten zijn. Lange termijn visie en denken gericht op stabiliteit en continuïteit, waarbij geduld belangrijk is, zijn hierbij vereist.

Bij dit alles speelt een geheel nieuwe vorm van vakkundigheid, waarbinnen oecologische kennis en praktijkervaring gekombineerd worden met scheppende visie en hofkundige ambachtelijkheid.

Daarbij is een eigen, geïntegreerde vaktraditie binnen de plantsoenen-dienst, inclusief een vakkundige staf, absoluut onmisbaar om de noodzakelijke continuïteit te garanderen.

Vanaf het begin moeten ontwerp, aanleg en beheer hand in hand gaan met lange termijn planning en denken; het gaat om theorie en praktijk.

Al naar gelang de begroeiingsvorm of soortencombinatie behoeven op effectgerichte beplantingen meer of minder zorg. De dagelijkse verzorging bestaat vooral uit het verwijderen van de ongewenste soorten, sturing door middel van wel of niet laten uitzaaien of uitgroeien, planten en verplanten en

niet in de laatste plaats signaleren van hun ontwikkeling.

Het werk is zeer intensief bij open begroeiingen met fijne soorten als Thymus, Dianthus, Drosera, Narthecium, Viola calaminaria. Minder intensief is het bij meer sluitende en konkurrentie krachtiger soorten als Lysimachia nummularia, Ajuga reptans, Corydalis lutea en ochroleuca, Salvia pratensis, Origanum vulgare. Relatief extensief is het onderhoud bij geheel sluitende en krachtige soorten als Geranium pratense, Polygonum bistorta, Caltha palustris, Lythrum salicaria, Coronilla varia.

Door het combineren van soorten met min of meer gelijke konkurrentiekracht kunnen deze elkaar vaak aardig in evenwicht houden en de begroeiing zo lang in stand blijven.

Zo vragen in het algemeen ook begroeiingen in de schaduw relatief weinig maar begroeiingen in de volle zon weer relatief veel onderhoud.

De beperkende faktor schaduw werkt hierbij dus duidelijk in het voordeel van de beheerder.

Het is dan ook een voortdurend volgen van de ontwikkelingen en een afwegen of en zo ja wanneer moet worden ingegrepen, zodat de begroeiingen aan het gewenste beeld blijven beantwoorden.

Grove lijnen

In het bovenstaande is het gebruik van vaste planten in de Amstelveense parken en plantsoenen slechts in grove lijnen geschetst.

De werkelijkheid van alle dag is er zo breed dat zij zich niet in enkele bladzijden laat samen persen.

Telkens weer anders, daagt zij ons voortdurend uit om inventief en creatief voort te gaan.

maart 1995 - Amstelveen

Hein Koningen